

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

12 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 12 grudnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej [...] spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 14 października 2021 r., I ACa 531/21,
w sprawie z powództwa M.D. i P.D.
przeciwko [...] spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powodów tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego
5400,00 (pięć tysięcy czterysta) zł z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia
pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia
pozwanej odpisu wyroku do dnia zapłaty.**

Marta Romańska

Grzegorz Misiurek

Dariusz Zawistowski

(M.M.)

UZASADNIENIE

M. D. i P. D. w pozwie z 25 lipca 2018 r. skierowanym przeciwko [...] S.A. z siedzibą w W. wniosli o zasądzenie na ich rzecz od pozwanej kwot 95 442,37 zł i 617,32 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz kosztów procesu. Pismem procesowym z dnia 10 grudnia 2018 r. powodowie ograniczyli powództwo do kwoty 83 039,69 zł; postanowieniem z 4 lipca 2019 roku Sąd Okręgowy w Warszawie umorzył postępowanie co do żądania zapłaty kwoty 12402,68 zł.

Pismem procesowym z 28 stycznia 2021 r. powodowie rozszerzyli powództwo w ten sposób, że domagali się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej solidarnie kwoty 234 016,76 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty od kwoty 95 442,37 zł, a od kwoty 138 574,39 - od dnia doręczenia pisma rozszerzającego powództwa do dnia zapłaty. Wnieśli również o stwierdzenia nieważności umowy kredytu [...], waloryzowanego kursem CHF.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 19 kwietnia 2021 r. stwierdził nieważność umowy kredytu hipotecznego dla osób fizycznych [...] zawartej [...] przez powodów z [...] S.A. ([...]) i zasądził pozwanej na rzecz powodów solidarnie kwoty 234 016,76 zł oraz 617,32 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od kwoty 95 442,37 zł od 25 lipca 2018 r. do dnia zapłaty a od kwoty 138 574,39 zł od 18 lutego 2021 r. do dnia zapłaty (pkt 1) i orzekł o kosztach procesu (pkt 2).

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną zmieniał wyrok Sądu Okręgowego w punkcie pierwszym częściowo, w ten sposób, że zasądził od pozwanej rzecz powodów 234 016,76 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 14 października 2021 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo o zapłatę w pozostałym zakresie (pkt 1); oddalił apelację pozwanego w pozostałej części (pkt 2) i orzekł o kosztach procesu (pkt 3).

Sąd Apelacyjny podzielił w całej rozciągłości przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne. Dokonując i ich ocenę prawnej wskazał, że postanowienia umowy regulujące mechanizm indeksacji, przewidujące przeliczenie kwoty wypłaconego kredytu w PLN według kursu kupna CHF, zaś wysokości rat kapitałowo-odsetkowych zgodnie z kursem sprzedaży CHF - określonych w tabelach kursowych Banku - miały charakter abuzywny. Nie były one indywidualnie uzgodnione, zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny, kształtujący prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający ich interesy. Nie precyzowały jasno sposobu i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego określone zostały m.in. kwota kredytu oraz raty kapitałowo-odsetkowe. Bank, będący profesjonalistą, nie wywiązał się należycie z ciążącego na nim obowiązku informacyjnego wobec powodów – konsumentów. Zaniechał ujawnienia pełnych i rzetelnych informacji o zmianach kursu waluty waloryzacyjnej na przestrzeni dłuższego okresu poprzedzającego zawarcie umowy. Nie wyjaśnił im, jak - przy możliwym maksymalnym kursie tej waluty - mogą kształtować się ich zobowiązania, w szczególności wysokość miesięcznych rat oraz salda. Powodowie nie zostali również właściwie poinformowani o rzeczywistym ryzyku walutowym związanym z zawartą umową. Jej treść została ukształtowana w sposób pozwalający stronie silniejszej (Bankowi) na jednostronne określenie wysokości kwoty kredytu i rat kapitałowo-odsetkowych. Klauzule regulujące mechanizm indeksacji, zawarte w [...] umowy, mają charakter abuzywny w rozumieniu art. 385¹ k.c. a ich wyeliminowanie wyłącza możliwość utrzymania umowy.

Sąd Apelacyjny uznał, że pomimo, iż w zakresie rat już uiszczonych powodom przysługuje roszczenie dalej idące (o zapłatę), mają oni interes prawny w domaganiu się ustalenia nieważności umowy. Ustalenie to prowadzi do usunięcia stanu niepewności prawnej co do całego stosunku umownego. W konsekwencji stwierdził, że wobec nieważności umowy powodowie mogą domagać się skutecznie zwrotu świadczeń spełnionych w jej wykonaniu (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Sąd Apelacyjny przyjął jednak, że pozwana dowiedziała się o stanowczym stanowisku powodów sprzeciwiającym się utrzymaniu umowy kredytowej dopiero na rozprawie apelacyjną i że z tą datą zakończył się stan bezskuteczności

zawieszanej tej umowy. W konsekwencji uznał, że zgłoszone wcześniej roszczenie o zapłatę zaktualizowało się w chwili wyrokowania.

W skardze kasacyjnej pozwana – powołując się na treść art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. - wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Zarzuciła naruszenie: art. 385¹ § 1 k.c.; art. 385² k.c.; art. 385¹ w związku z art. 58 k.c.; art. 385¹ § 1 w związku z art. 385² k.c. i art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 65 § 1 i 2 k.c.; art. 58 § 1 w związku z art. 385¹ § 2 k.c.; art. 58 § 1 w związku z art. 385¹ § 2 i art. 5 k.c. oraz art. 189 k.p.c., art. 6 dyrektywy 13/93, art. 2 i art. 32 Konstytucji RP oraz art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej; art. 358 § 2 k.c. w związku z motywem 13 dyrektywy 13/93, a także art. 385¹ § 1 i art. 385² k.c. w związku z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 56 i art. 65 § 1 i 2 k.c..

Powodowie w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniesli o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy podkreślić, że – mimo powołania się przez skarżącą na obie podstawy kasacyjne wymienione w art. 398³ § 1 i 3 k.p.c. - podniesiono w niej zarzuty wypełniające jedynie podstawę naruszenia prawa materialnego; dotyczy to również zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c., określającego materialnoprawne przesłanki ochrony przewidzianej w tym przepisie. Żaden z tych zarzutów nie zasługiwał na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny, dokonując oceny postanowień umowy kredytu zawartej przez strony pod kątem ich abuzywności, zaaprobował ustalenia i wnioski Sądu pierwszej instancji istotne z punktu widzenia tej oceny. Wynika z nich jednoznacznie, że treść postanowień umowy dotyczących waloryzacji kredytu kursem CHF, w tym postanowień określających przeliczanie kursów walut zgodnie z tabelą kursów Banku, nie były przedmiotem negocjacji i uzgodnień między stronami. Pracownicy pozwanej nie wyjaśnili powodom (konsumentom) w sposób rzetelny mechanizmu waloryzacji. Nie przedstawili im, w jaki sposób wzrost kursu CHF w stosunku do kursu PLN może wpłynąć na wysokość kapitału kredytu i rat jego spłaty oraz jak może ona zabezpieczyć się przez negatywnymi skutkami takiej zmiany. Bank posłużył się

gotowym wzorcu umownym. Powodowie złożyli oświadczenie o świadomości ryzyka walutowego, gdyż było to warunkiem zawarcia umowy; nie mieli jednak wpływu na jego treść i nie rozumieli jego znaczenia. Klauzule indeksacyjne nie zostały sformułowane w sposób prosty i zrozumiały, umożliwiając oszacowanie wynikających z nich konsekwencji ekonomicznych, w szczególności całkowitego kosztu kredytu; kształtowały prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, gdyż pozostawiały pozwanej pełną swobodę w ustalaniu kursy waluty, wpływającego w sposób istotny na całkowity koszt kredytu.

Skarżąca podniosła, że Sąd Apelacyjny, wyrażając powyższą ocenę, naruszył wskazane w skardze przepisy prawa materialnego. Zarzuty te nie mogły odnieść zamierzonego skutku.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego obecnie nie budzi wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 – nie publ.). Stanowisko to uwzględnia orzecznictwo TSUE (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18). Jego aprobatą nie może być uznana za przejaw naruszenia wskazanych przez skarżącą przepisów prawa materialnego.

Z motywów zaskarżonego wyroku wynika wyraźnie, że postanowienia kształtujące mechanizm waloryzacji, w tym określające ryzyko walutowe oraz kursowe nie były sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, w związku z czym zostały poddane kontroli pod kątem abuzywności i ocenione jako nieuzgodnione indywidualnie oraz wprowadzające rażącą dysproporcję praw i obowiązków kontraktowych na niekorzyść powodów. Przesłanki tej oceny zostały rozważone z uwzględnieniem – istotnych dla jej prawidłowego przeprowadzenia - kryteriów wypracowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz TSUE. Ocena ta została wyrażona w związku z twierdzeniem skarżącej, że klauzule przeliczeniowe zawarte

w umowie kredytu nie określają głównych świadczenia stron. Skarżąca nie wykazała, że kontrola abuzywności tych klauzul - w istocie określających główne świadczenia stron – powinna uwzględniać inne przesłanki niż dostrzeżone przez Sąd Apelacyjny. Nie podniosła również argumentów podważających skutecznie wyprowadzonego z tej kontroli wniosku, że sporne klauzule nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Ocena ta była wynikiem rozważenia postanowień umownych kształtujących tę klauzulę zarówno w aspekcie przejrzystości pod względem formalnym i gramatycznym, jak i w kontekście możliwości oddziaływania na świadomość konsumenta następstw ekonomicznych ich zastosowania. Poniesione przez skarżącą zarzuty nie mogły zatem usprawiedliwiać odmiennego – wadliwego – założenia, na którym oparte zostały zarzuty naruszenia prawa materialnego.

Niedozwolone postanowienia umowne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną. W sprawie niniejszej powodowie zgody takiej nie wyraziła; przeciwnie, sprzeciwili się przyjęciu takiego rozwiązania.

W orzecznictwie wskazuje się, że wyeliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłoby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. Podkreśla się przy tym, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umową w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r. – zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9 poz. 56, oraz wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14,

OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 - nie publ).

Możliwości usunięcia luki w umowie nie stwarza art. 358 § 2 k.c., wprowadzony do Kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe; Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), a więc po zawarciu przez strony umowy. Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone dokonuje się bowiem według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17). Sankcje stanowiące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do chwili zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta). Wypada też zauważyć, że zobowiązanie wynikające z umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej jest wyrażone w złotych polskich; waluta obca stanowi w przypadku tej umowy jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej oraz świadczeń spełnianych przez kredytobiorcę w walucie polskiej. Tymczasem art. 358 § 2 k.c. - co wynika jednoznacznie z treści art. 358 § 1 k.c. - odnosi się do zobowiązań wyrażonych w walucie obcej.

W orzecznictwie TSUE zostało już wyjaśniane, że sądy krajowe są uprawnione do eliminowania z umowy niedozwolonych postanowień umownych, jednak bez możliwości dokonywania ich redukcji utrzymującej lub zastąpienia innymi postanowieniami (zob. m.in. wyroki: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10; z 6 marca 2019 r., C-0 i C-197/17 oraz z 30 maja 2013 r., C-488/11).

Ochrona konsumentów należy do priorytetowych zadań Unii Europejskiej (art. 38 Karty Praw Podstawowych). Konstrukcja zastosowana w art. 385¹ k.c. i art. 385² k.c. ma realizować dyrektywne zadanie sankcyjne, zniechęcając profesjonalnych kontrahentów zawierających umowy z konsumentami do wprowadzania do nich niedozwolonych postanowień (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2024 r., II CSKP 13/23, nie publ.). Zaskarżony wyrok założenia te w pełni realizuje.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Marta Romańska

Grzegorz Misiurek

Dariusz Zawistowski

(A.T.)

[a.ł.]